

MARTÍ BOADA - JAUME MARLÈS - JORDI SARGATAL

GRANS OCELLS

DELS PAÏSOS CATALANS

RECULL D'EXPERIÈNCIES AMB
CINQUANTA ESPÈCIES QUE PODEM
TROBAR A LA NOSTRA TERRA

IL·LUSTRACIONS ICRA ART

MARTÍ BOADA - JAUME MARLÈS - JORDI SARGATAL

GRANS OCELLS

DELS PAÏSOS CATALANS

RECU LL D'EXPERIÈNCIES AMB
CINQUANTA ESPÈCIES QUE PODEM
TROBAR A LA NOSTRA TERRA

IL·LUSTRACIONS ICRA ART

GRANS OCELLS

DELS PAÏSOS CATALANS

Primera edició: novembre del 2025
© dels textos: Martí Boada, Jordi Sargatal i Jaume Marlès
© de les il·lustracions: ICRA Art
© dels textos d'experiències personals amb cada espècie: diversos autors
© de les dites signades amb les inicials MBJ: Martí Boada Juncà
© de l'edició: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS
Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon: 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Disseny: Editorial Efadós
Coordinació editorial: Isabel Grabulosa
Assessorament lingüístic: M. Neus Doncel

ISBN 979-13-87658-23-6
DLB-19441-2025
Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

TAULA DE CONTINGUTS

Presentació.....	8
Els ocells:	
Cigne mut <i>Cygnus olor</i>	12
Oca vulgar <i>Anser anser</i>	16
Ànec blanc <i>Tadorna tadorna</i>	20
Xarxet marbrenc <i>Marmaronetta angustirostris</i>	24
Roncaire <i>Spatula querquedula</i>	28
Perdiu blanca <i>Lagopus muta</i>	32
Gall fer <i>Tetrao urogallus</i>	36
Perdiu roja <i>Alectoris rufa</i>	40
Guatlla <i>Coturnix coturnix</i>	44
Calàbria agulla <i>Gavia arctica</i>	48
Baldriga balear <i>Puffinus mauretanicus</i>	52
Ocell de tempesta <i>Hydrobates pelagicus</i>	56
Corb marí emplomallat <i>Gulosus aristotelis</i>	60
Bitó <i>Botaurus stellaris</i>	64
Martinet de nit <i>Nycticorax nycticorax</i>	68
Agró roig <i>Ardea purpurea</i>	72
Cigonya blanca <i>Ciconia ciconia</i>	76
Ibis ermità <i>Geronticus eremita</i>	80
Flamenc <i>Phoenicopterus roseus</i>	84
Trencalòs <i>Gypaetus barbatus</i>	88
Voltor comú <i>Gyps fulvus</i>	92
Voltor negre <i>Aegypius monachus</i>	96
Àguila pescadora <i>Pandion haliaetus</i>	100

Àguila cuabarrada <i>Aquila fasciata</i>	104
Arpella <i>Circus aeruginosus</i>	108
Esparver cendrós <i>Circus pygargus</i>	112
Xoriguer petit <i>Falco naumanni</i>	116
Falcó de la reina <i>Falco eleonora</i>	120
Falcó pelegrí <i>Falco peregrinus</i>	124
Polla blava <i>Porphyrio porphyrio</i>	128
Grua <i>Grus grus</i>	132
Sisó <i>Tetrax tetrax</i>	136
Fredeluga <i>Vanellus vanellus</i>	140
Becada <i>Scolopax rusticola</i>	144
Becut <i>Numenius arquata</i>	148
Gavina corsa <i>Ichthyaetus audouinii</i>	152
Gavot <i>Alca torda</i>	156
Ganga <i>Pterocles alchata</i>	160
Tórtora <i>Streptopelia turtur</i>	164
Cucut <i>Cuculus canorus</i>	168
Duc <i>Bubo bubo</i>	172
Mussol pirinenc <i>Aegolius funereus</i>	176
Òliba <i>Tyto alba</i>	180
Siboc <i>Caprimulgus ruficollis</i>	184
Falcot negre <i>Apus apus</i>	188
Puput <i>Upupa epops</i>	192
Abellerol <i>Merops apiaster</i>	196
Gaig blau <i>Coracias garrulus</i>	200
Picot negre <i>Dryocopus martius</i>	204
Colltort <i>Jynx torquilla</i>	208
 Apèndix	
Índex alfabètic d'espècies.....	212
Col·laboradors.....	214
Bibliografia	216
Curriculum.....	216

PRESENTACIÓ

Els primers inventaris i descripcions remotes d'ocells i fauna van ser compilats en la *Història dels animals* d'Aristòtil (384-322 aC), en què presentava un primer coneixement sistemàtic del regne animal.

Plini el Vell va escriure *Història natural* (anys 77-79), una obra extensa que comprèn 37 llibres. És un document únic i matiner, completament precientífic lògicament, amb descripcions comprensiblement fantasioses, com, per exemple, la del ratpenat, del qual explica que és un híbrid de rapinyaire i rata. Fa unes primeres afirmacions protoecològiques: diu que aquell que mata una cigonya se l'ha de condemnar a una pena màxima, ja que entén que aquesta acció trenca l'equilibri de la piràmide tròfica, com es diria amb el llenguatge actual...

El primer ornitòleg modern es considera que fou John James Audubon (1785-1951), que va publicar el llibre *Ocells d'Amèrica*. Era un gran dibuixant d'ocells. Es pot dir que fou l'introduïdor del dibuix ornitològic. La seva obra va tenir importància en els inicis del conservacionisme. Actualment perdura l'Audubon Foundation, institució de prestigi en el camp de la recerca i la conservació de les aus.

Al nostre país, la primera entitat dedicada al coneixement i la defensa de la natura va ser la Institució Catalana d'Història Natural, creada a finals del segle XIX, en concret el 1899, i que actualment encara està en plena activitat.

Modernament, els impulsors inicials de l'ornitologia van ser els cosins Salvador Maluquer Maluquer, líder de la Secció Catalana de la Sociedad Española de Ornitología (SEO), i Joaquim Maluquer Sostres, autor del llibre *Els ocells de les terres catalanes*. Ambdós ornitòlegs, juntament amb Salvador Filella des del Museu de Zoologia, forniren el gran mestratge de l'ornitologia catalana moderna.

El 1956 es publicava la primera edició d'*Els ocells de les terres catalanes* de Joaquim Maluquer en dos petits volums dins «Enciclopèdia Catalunya», de l'Editorial Barcino, que el 1973 publicà una segona edició molt ampliada. En aquesta segona edició

repassa els estudis ornitològics als Països Catalans des del 1543, encara que, com diu, l'estudi científic dels ocells no s'inicia fins al segle XIX.

El 1854 apareix *Catálogo de las aves de la Albufera*, d'Ignasi Vidal. El 1863 es publicava a Perpinyà la *Histoire Naturelle du Département des Pyrénées-Orientales*, de Lluís Companyó. El 1866 apareix el *Catálogo metódico de las aves observadas en las Islas Baleares*, de Francesc Barceló i Combis, un empordanès establert a Mallorca. El 1883 s'edita a Girona *Fauna ornitológica de la provincia de Gerona*, d'Estanislau Vayreda. El 1902, Emili Tarré i Tarré publica *Els aucells més útils a l'agricultura de Catalunya*. El 1913 apareix *Aves de Cataluña*, de Josep Fuset i Tubià. El 1922 es publica *Els ocells amics*, de Josep Maria de Sagarra.

A les Illes, el 1911 es publicava a Maó *Catálogo de las aves observadas en la isla de Menorca*, de Maurici Hernández Ponsetí, i, el 1931, el capità anglès Philip Winchester Munn edita *The Birds of the Balearic Islands*.

Al País Valencià, el 1916, Antim Boscà Seytre publica *Fauna valenciana* i, el 1942, Lluís Pardo, *La Albufera de Valencia*, que dedica un capítol a les aus.

Podem imaginar la gran dificultat de totes aquestes obres sense la presència d'una guia d'ocells que permetés identificar-los i sistematitzar-los. Per això va ser una gran notícia l'aparició, el 1954, de la primera guia d'ocells d'Europa, feta per Peterson, Mountfort i Hollom, i encara ho va ser més quan, l'any 1957, l'Editorial Omega en publicava l'edició en castellà, *Guía de campo de las aves de España y demás países de Europa*. Aquesta guia, coneguda com a «Peterson», va provocar un notable increment de vocacions i de coneixements.

El maig del 1954 es fundava la Sociedad Española de Ornitología i simultàniament es creava la seva Secció Regional Catalana, que va ser animada durant molts anys per Salvador Maluquer.

El 1975 es creava el Grup Merops dins el Museu de Zoologia de Barcelona, en aquest cas animats per Salvador Filella, que al cap de pocs anys va passar a ser Grup Català d'Anellament per

acabar desembocant finalment en l'actual Institut Català d'Ornitologia (ICO).

A les Illes, el 1973 es fundava el Grup d'Ornitologia Balear (GOB), i un dels seus fundadors, l'amic Joan Mayol, s'ha encarregat d'anar revisant *Els aucells de les Balears* des del 1978, fins a arribar a la cinquena edició revisada i ampliada el 2023.

Al País Valencià, el 2021 apareix el monumental *Atles dels ocells de València*, editat per la Societat Valenciana d'Ornitologia.

I mentrestant, i a partir del 1992, el mateix any que els Jocs Olímpics de Barcelona, apareixia el primer volum de *Handbook of the Birds of the World*, editat per Lynx edicions, gràcies a la idea inicial de Josep del Hoyo, ràpidament secundada per Jordi Sargatal, que va trobar i aportar el suport de Ramon Mascort. Amb l'escocès Andy Elliott i moltes i moltes altres persones, van culminar el 2013 la primera obra al món que tracta les gairebé 11.000 espècies d'ocells del nostre planeta en disset volums.

Evidentment, sense totes les altres persones que abans havien seguit el fil de l'ornitologia a casa nostra, avui no seriem on som.

Aquest llibre vol continuar aquest fil i mirar de fer que moltes més persones quedin seduïdes per aquesta meravella que són els nostres ocells i poder aconseguir entre tots la seva conservació efectiva per tal que continuïn embellint la nostra terra i els nostres cels.

VIVÈNCIA MARTÍ BOADA

La meva estima cap als ocells i els meus primers coneixements sobre ells no són acadèmics en origen, venen del meu pare i dels seus germans, fills d'una família pagesa modesta. Eren masovers del mas del Pol, a la vall de la riera d'Arbúcies.

Lluny de les aules, tenien uns coneixements del medi natural realment grans, entre d'altres fets. Imitaven amb precisió els cants i les veus dels ocells del bosc i dels sembrats. Amb la closca del caragol bover feien venir el perdigot i la guatlla, amb una fulla d'arboç reclamaven el tudó, amb un turut *no he trobat ak. mot* de canya, imitaven a la perfecció el mussol, i així fins a una munió d'espècies.

Tenien molta expertesa a localitzar els nius. Sense enfilarse a la capçada de l'arbre, des de

dessota d'aquesta, determinaven si el niu era de l'any anterior o bé si era nou i si contenia ous o polls.

Determinaven els esgarrapalls de perdiu en un camí arenós i si el rastre era o no del dia, ja que sabien determinar quantes rosades havien passat per damunt del senyal.

Aquest va ser l'escenari dels aprenentatges del qual vaig tenir la sort de gaudir a partir de l'entorn familiar.

Significaven uns descobriments de la natura que eren bàsicament molt agradables, particularment els ocells. De seguida vaig adonar-me que la seva descoberta i observació al camp em representaven un gaudi molt gran.

Alhora, també vaig adonar-me que les seves observacions, a més de produir-me satisfacció, m'ajudaven a comprendre d'una manera més precisa l'estat de salut del territori i del medi. Era un moment històric en què la industrialització i l'especulació urbanística tenien un gran impacte arreu del territori, amb incidències molt greus als rius, als aiguamolls i al litoral.

Doncs va ser l'ornitologia la via de coneixement que em va conduir al compromís personal de lluitar per contribuir a superar la crisi ambiental que tant ens afecta, tant en l'àmbit local com global.

Encara em retruny en el pensament el que ens va fer avinent Nelson Mandela durant la trobada a Pretòria, a Sud-àfrica, al Congrés Mundial de Conservació de la Natura: «No oblideu que la gran causa de lluita pel futur de la humanitat, no ho dubteu, és la lluita pel medi ambient...».

VIVÈNCIA JORDI SARGATAL VICENS

Ja de petit em passava la vida a les quadres de l'avi, Josep Sargatal Homs, que era tractant de bestiar equí. L'amor per la natura també el tenia ben present a casa, ja que pràcticament tota la decoració estava relacionada amb els cavalls, per la gran afició que també hi tenia el meu pare, Jordi Sargatal Noguer, i molt sovint sortíem a fer estades, dinars i berenars en llocs naturals empordanesos, encara que no hi havia cap incitació a l'observació naturalística per part de cap membre de la meva família, a excepció del bestiar domèstic.

Quan va néixer el meu germà petit, en Miquel Àngel, jo tenia sis anys. Expliquen que vaig estar dues hores perdut, amb tot l'enrenou que això va significar, als jardins de la Clínica Santa Creu de Figueres, buscant la cigonya que em deien que havia dut el meu germà.

Anys més tard vaig arribar a entendre com m'havia influenciat la cigonya, quan la meva mare, Palmira Vicens Salleras, em va ensenyar la tassa amb la qual em donaven les farinetes de petit. Hi havia una cigonya dibuixada. Segurament vaig lligar la dolçor de les farinetes i de la meva mare amb la cigonya, i puc dir que, de sempre, la cigonya ha estat el meu ocell totèmic, el preferit. Per si de cas, als meus fills els vaig regalar tota mena de tasses amb fauna, i crec que va funcionar. L'Ariadna està ben enamorada també dels cavalls, i l'Arnau, de les rapinyaires.

A la casa familiar de Figueres, al carrer de Peralada, 75, al tercer pis hi tenia el meu laboratori. A partir de dotze anys és on tenia les col·leccions de minerals i de papallones, i la cria clandestina de ratolins blancs i de hámsters. Amb l'excusa que no hi entressin els meus germans, la Roser i en Miquel, ho tenia tancat amb pany i clau, ja que també hi tenia molts elements de química recreativa. Feia experiments amb els pobres ratolins blancs i amb els hámsters hi vaig assajar les Lleis de Mendel.

El gran descobriment, però, el vaig fer a primers de setembre del 1971, quan jo acabava de complir catorze anys. Havíem tornat de Gredos, d'un campament d'escalada amb el meu bon amic Antoni Peroy Gorgot. D'allà recordo la meva primera observació de cigonyes a les muralles d'Àvila, les cabres hispàniques, un niu d'àguila daurada al Morezón i la recollida d'uns vint quilos de pedres i minerals que vaig tragar fins a casa.

Com deia, a primers de setembre vam anar a pescar amb el meu avi patern a la Muga, a tocar de l'estació de tren de Peralada. Mentre esperàvem que piqués alguna anguila, o algun barb, al costat nostre es va aturar un ocell blanc, de coll i potes llargs. El meu avi no sabia pas què era, ni jo tampoc. Tornant a Figueres vaig córrer a la Biblioteca Municipal, l'antiga del carrer Ample, a buscar algun llibre d'ocells per poder identificar el que havia vist, i la bibliotecària, la Maria Perxés, em va dir: «Mira, aquí hi ha una guia d'ocells,

que ningú em demana mai, que potser et servirà». Era el famós Peterson, la *Guía de campo de las aves de España y demás países de Europa*. Allà vaig trobar que aquell ocell era una «garceta común», un martinet blanc, però, a més, vaig descobrir tot un món d'espècies que podia veure per l'Empordà, primer, durant les excursions amb el Centre Excursionista Empordanès i, a partir del 1972, als meus estimats Aiguamolls, quan vaig tenir la sort i el privilegi de descobrir-los. Però aquesta és una altra llarga i bonica història!

El Peterson no m'ha abandonat mai més. Al cap de poc, amb l'excusa dels ocells, vaig conèixer el bon amic Martí Boada, i ara som aquí amb aquest llibre conjunt sobre grans ocells.

Durant la vida he fet servir moltes altres guies d'ocells, fins a tenir el privilegi d'haver contribuït a fer el *Handbook of the Birds of the World* amb dos altres grans amics, Josep del Hoyo, que s'hi ha dedicat en cos i ànima, i Ramon Mascort, que ha aportat la seva contribució econòmica i el seu suport.

I el 16 d'agost del 2024, quan em va trucar la ja Consellera Sílvia Paneque per proposar-me com a Secretari de Transició Ecològica, jo era al Pla de Martís buscant el Corriol pit-roig. Tota la vida seguint els ocells!

VIVÈNCIA JAUME MARLÈS MAGRE

És important conèixer i saber la història del que estudiem. De fet, hi ha una dita popular que diu «només s'estima allò que es coneix». I aquest llibre ens ajuda a entendre l'evolució i la situació actual de l'estat de conservació d'algunes espècies d'ocells als Països Catalans a través de les vivències personals dels autors.

No puc deixar d'amagar que una bona part de la meva formació té a veure amb els meus orígens familiars. Els meus avis materns i paterns han estat pagesos i coneixedors del medi natural, de les plantes i dels seus usos, dels animals, del comportament de les espècies i del tipus de gestió que, sense saber-ho, era més sostenible. Ells vivien del camp i del bosc, i estimaven la natura. L'avi caçava les peces que necessitava per menjar. Recordo que a l'estiu posava abeuradors per a les perdius. Les primeres caderneres i gafarrons els vaig observar amb ell, quan anàvem a l'hort o a la vinya. Quin privilegi! A l'avi li encantaven. A mi m'agradava

acompanyar-lo arreu. Contínuament t'explicava saber d'una manera metòdica i ordenada, i amb passió. El dia a dia era un aprenentatge constant.

Un dels millors regals de Reis (de l'avi) van ser uns binocles, d'aquells grossos, que, quan els aixecava i me'ls posava als ulls, no se'm veia el cap, però, amb ells, vaig poder observar els primers ocells de més a prop.

Davant de casa, on passa el torrent de Rubió (Santes Creus), en una de les parets de terra plena de forats, recordo que pels voltants de Sant Jordi arribaven uns ocells de colors que em fascinaven, els abellerols. Cada any ja els esperava. M'amagava darrere una mata i un matabou per veure'ls de prop. Era fascinant, no em cansava de mirar-los, i el temps passava molt de pressa. Més d'un àpat havia arribat tard a casa i la mare em preguntava.

També recordo acompanyar el pare a les granges. Mentre carregaven les caixes d'ous al camió, jo m'escapava a veure les gallines, les tines del pinso... Realment era un espectacle de pardals i pinsans, entre d'altres espècies; em quedava bocabadat.

L'Albereda de Santes Creus, que forma part de mi, ha estat clau per aprendre i conèixer la natura de més a prop. Recordo observar-hi els primers picots, durbecs, bernats pescaires, espectacular! Tal com esmenten el Martí i el Jordi, d'això se'n diu «seducció ambiental».

El que he comentat és l'origen, el perquè de tot plegat. De més gran ja, la meva passió pels ocells l'he pogut compartir amb companys i amics. Recordo els amics de la universitat de quan vaig començar a estudiar Ciències Ambientals, als cingles de Bertí, a Gallecs, a Prades, a Montlluís, a Sadernes, a Enveig, al Cadí, al Montseny, al Montnegre, al delta de l'Ebre, quines escapades més boniques! Les primeres sortides amb barca amb el GEPEC, a veure aus marines, «pescadors alçada», amb quina passió t'ho explicaven. Els amics del grup de recerca Conservació, Biodiversitat i Canvi Global, a Collserola, al Montseny, al Pirineu, a l'Equador, al Marroc. Amb els amics del Gaià recorrent l'alt, el mitjà i baix Gaià, els aiguamolls del Pla. I tots aquells que em deixo!

Realment és una sort poder gaudir de l'observació i la identificació d'ocells. Allà on vagis del planeta, sempre t'acompanyen!

CONTINGUT DINS DE CADA ESPÈCIE:

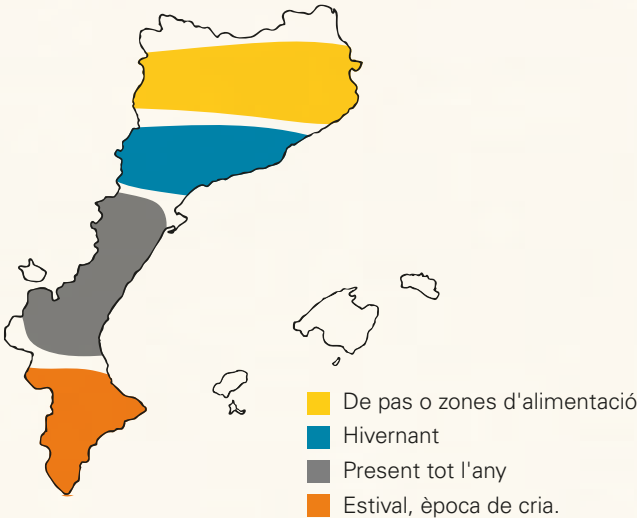
Cada espècie està representada amb la il·lustració de l'ocell acompanyada del nom comú, el nom científic i diversos noms populars utilitzats en diferents indrets dels Països Catalans. Mitjançant el codi QR es pot escoltar el seu cant.

Es detallen les característiques morfològiques i biològiques, l'hàbitat i la reproducció dels ocells. Les il·lustracions que complementen aquesta part estan pensades per permetre una comparació visual de les diferències entre mascle i femella dins una mateixa espècie, entre les diferents edats evolutives o entre espècies similars. Cadascuna d'aquestes il·lustracions està degudament etiquetada amb un petit peu d'il·lustració.

La distribució de la població de cada espècie als Països Catalans s'explica detalladament, s'il·lustra amb un mapa representat amb quatre colors (vegeu la llegenda) i s'hi anoten els millors llocs d'observació. Quan no s'especifica res en aquest apartat, és perquè és fàcil d'observar-la arreu. S'expliquen les principals amenaces de cada espècie i també alguna curiositat.

Finalment hi ha una pàgina dedicada a les vivències personals. Als escrits de Martí Boada i Jordi Sargatal s'hi afegeix, com a mínim, el d'un expert vinculat a cada ocell que explica la seva relació amb l'au. A l'apèndix es pot consultar la llista d'experts col·laboradors.

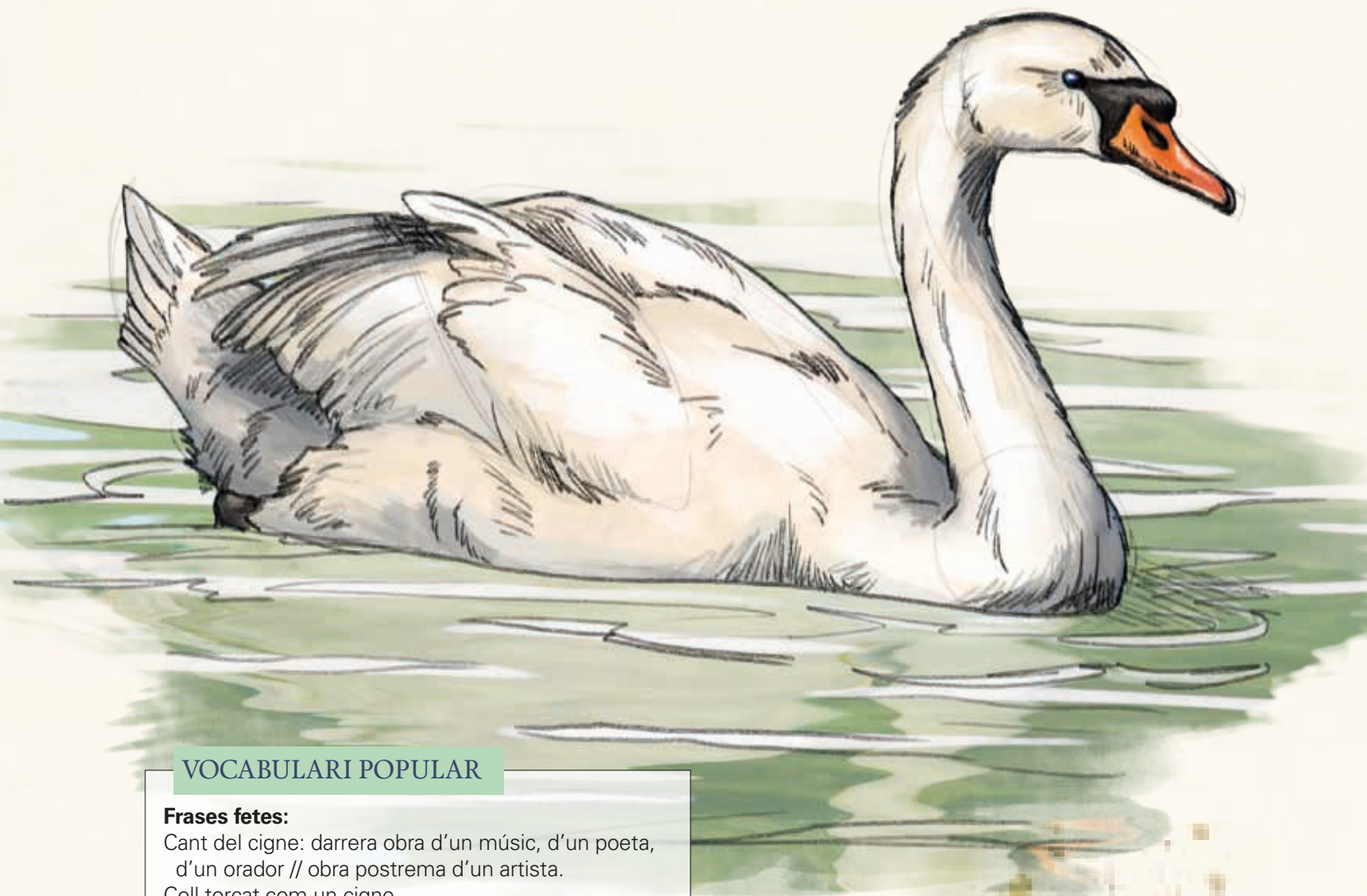
MAPA DE DISTRIBUCIÓ:

CIGNE MUT

Cygnus olor

CIGNE

VOCABULARI POPULAR

Frases fetes:

Cant del cigne: darrera obra d'un músic, d'un poeta, d'un orador // obra postrema d'un artista.
Coll torçat com un cigne.
Tenir coll de cigne.

Refranys:

L'agost calent, cigne corrent.

So del
cigne mut

CARACTERÍSTIQUES

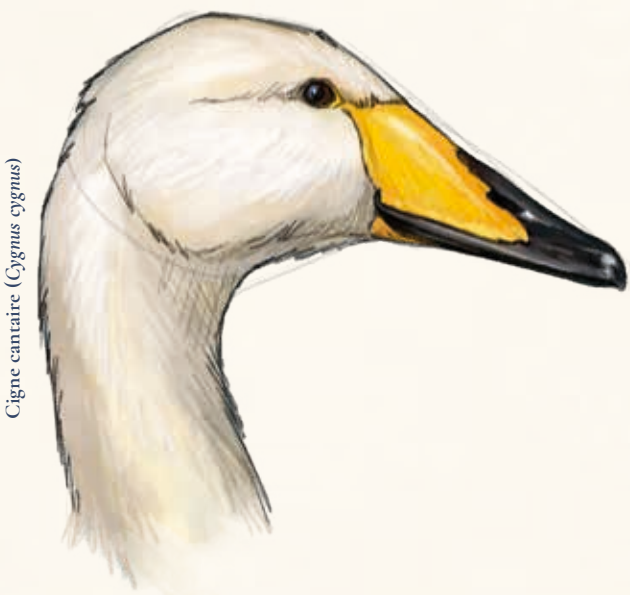
Característiques morfològiques i biològiques

És un ocell de mida gran. Els mascles tenen més envergadura que les femelles i també tenen el bony de la part superior del bec més pronunciat.

És un ocell confiat, però pot ser agressiu a l'hora de defensar els seus nius. S'alimenta d'una gran varietat de plantes aquàtiques que obté submergint completament el cap i mig cos. De vegades, la seva dieta també inclou aliment d'origen animal, com ara insectes aquàtics, mol·luscs i algun petit vertebrat, i fins i tot alguna llavor dels sembrats del voltant de l'aigua.

Cigne mut (*Cygnus olor*)

Cigne canaire (*Cygnus cygnus*)

Cigne petit (*Cygnus columbianus*)

Hàbitat

Es troba en zones humides, aiguamolls, maresmes, pantans, canals, preses, sempre en aigües tranquil·les.

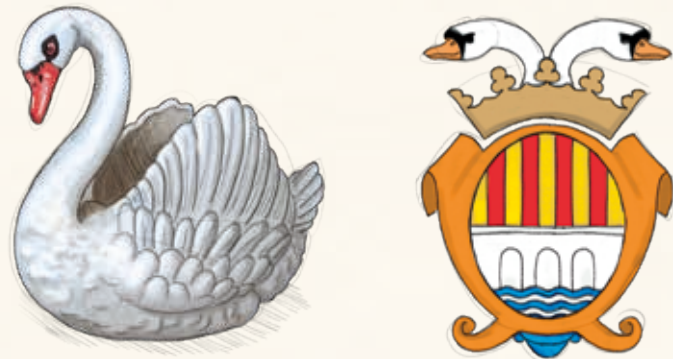
Reproducció

Nidifica a prop de l'aigua, sovint sobre vegetació aquàtica, habitualment en canyissars. Utilitza branques de la vegetació, algues. El niu pot arribar a tenir un diàmetre de dos metres. Cria en solitari i fa una posta a l'any, de març a juliol. Cova els ous durant 38 dies (són dels ous més grossos de la fauna europea). Tenen una mitjana de sis polls, que són cuidats pels dos progenitors durant uns quatre mesos i mig, i aleshores ja marxen. Quasi després de néixer els polls, de seguida ja neden amb els seus pares a la recerca d'aliment, i de vegades se'ls pot veure enfilats damunt d'ells.

CURIOSITATS

A partir del segle XVIII, el cigne mut ha estat motiu habitual en l'art decoratiu, ja que és un ocell elegant, i ha estat representat en la ceràmica i la porcellana.

El cigne mut com a símbol en l'escut heràldic s'utilitza a partir del segle XIV. En l'heràldica catalana predominaven animals simbòlics com l'àliga, el drac, el gripau, símbols religiosos i agrícoles.

DISTRIBUCIÓ I ESTAT DE LA POBLACIÓ

És una espècie que presenta una distribució contínua a l'Europa occidental i discontinua a l'est d'Europa fins a la Xina. Les poblacions septentrionals són migradores i les meridionals són residents. A la conca mediterrània ha presentat un augment de la població en les darreres dècades.

A Catalunya, com al centre d'Europa, és una espècie que ha estat introduïda, encara que ocasionalment durant l'hivern poden arribar individus del nord d'Europa. La principal població assilvestrada es localitza al sud del Segrià, com a l'embassament d'Utxesa, on s'observa un increment important de l'àrea de cria, i en un petit nombre a l'Empordà, on la població es manté d'una manera estable. Puntualment també s'observen ocells solitaris no reproductors en altres llocs, com al delta de l'Ebre; probablement són individus procedents de França, on l'espècie es troba en expansió. No obstant això, es manté com a ornamental a l'estany de Puigcerdà, al Parc de Catalunya de Sabadell i al castell del Remei a Penelles (la Noguera).

A València és citat com espècie accidental a l'Albufera entre els segles XVII i XIX, present alguns hiverns i coincidint amb temporals. Recentment han augmentat els registres i s'han citat individus a l'Albufera i al seu voltant, i a l'estany de Cullera, alguns procedents d'alliberaments i domèstics.

A les illes Balears són excepcionals, però potser hi criaven fins al segle XVIII. Hi ha cites del cigne vulgar, que es criava en captivitat.

Amenaces:

La seva gran amenaça és la contaminació de les aigües, tot i que toleren hàbitats més o menys alterats o antropitzats que defugen altres espècies.

EXPERIÈNCIES PERSONALS

RAÜL AYMÍ

Oficina Catalana d'Anellament, Institut Català d'Ornitologia

Donada la seva naturalesa lligada a individus criats en captivitat, es fa difícil destriar els ocells locals escapats dels d'individus veritablement salvatges. El cigne mut és un dels ocells ornamentals que podem trobar en molts dels grans parcs i jardins d'arreu d'Europa i em ve a la imatge la seva presència al Hyde Park de Londres durant una visita el novembre del 2006. En aquest parc em va sorprendre el comportament de molts ocells i altres animals com esquiroles i fins i tot una guineu, atrets pel menjar que els donaven els visitants, sense gens de vergonya d'apropar-se a la gent. En aquesta mateixa ocasió recordo un petit grup de cignes barrejats entre una multitud d'anàtids, especialment oques comunes i del Canadà, i també ànecs i fotges. En aquell moment desconeixia que els cignes britànics, almenys els del Tàmesi, són propietat de la corona anglesa des de temps immemorials i que cada any es fan censos i captures per al seu marcatge en una mena de ceremonial ancestral i amb un equip de treballadors vestits per a l'ocasió amb americana vermella i pantalons blancs.

El grup més gran de cignes que he vist mai i amb un aspecte ja més salvatge va ser a Polònia, al poble de Mikołajki, l'agost del 2009. Aquest municipi es troba a la regió de Masúria, al nord-est del país, zona on hi ha molts llacs i entre ells el Śniardwy, el més gran de la zona. Aquí resultava força espectacular la concentració de desenes d'exemplars amb un plomatge blanc impol·lut, la majoria probablement juvenils, tenint en compte que en època de cria es tracta d'una espècie territorial i que mostra una certa agressivitat davant altres parelles reproductores.

La mida gran i l'aspecte majestuós del cigne mut, amb el seu coll elegant (d'aquí l'expressió «coll de cigne») i la blancor del seu plomatge, el converteixen en un dels ocells més bonics, al qual s'atorga un símbol de bellesa i puresa. Això el converteix en una espècie arrelada a diversos àmbits de la cultura popular des de la mitologia grega fins als nostres dies. El conte *L'aneguet lleig*, de Hans Christian Andersen (1843), amb un missatge de metamorfosi (ànec lleig que tothom rebutja i es converteix finalment en una au formosa), encara perviu amb adaptacions en la societat actual amb musicals i també en un context de rebuig social (assetjament escolar).

MARTÍ BOADA

Recordo que el primer cigne que vaig tenir la sorpresa d'observar va ser als anys seixanta a la conca de la Tordera, en un indret conegut com el «gorg d'en Xarpa», a Gualba de Baix. Era un hivern molt fred; fins i tot la riera es va gelar. Jo anava amb el pare fent el passeig dominical a peu com teníem d'habitud. Passàvem per un corriol que acompanyava el bosc de ribera, format per verns alineats. De cop, en una clariana oberta orientada ran del riu, de la base d'una mata de jonc boval –encara recordo la tija coberta de gebre–, es va aixecar, sorollós, un ocellàs esvelt amb un imponent plomatge blanc nival. Era un cigne! No recordo haver tingut mai un impacte emocional tan gran fins aquell moment. L'ocell va emprendre el vol Tordera avall, majestuós, aletejant sobriament, i en pocs moments el paisatge fluvial format per les capçades verticals dels pollancres i salzes va deglutir la bella silueta.

Recordo observacions delicioses al delta del Danubi, als aiguamolls de Norfolk i a les maresmes del Parc Nacional de Biebrza. En aquest últim vam poder contemplar escamots de joves cignes, encara coberts amb borrisol cendrós, nedant en formació geomètrica al voltant de la mare cigne.

JORDI SARGATAL

L'hivern del 1977 vaig poder observar els meus primers cignes petits a la Camarga, en concret als estanys de Méjanès, on es refugiava cada hivern un estol d'uns seixanta exemplars. Alguns anys de molt fred, alguns arribaven a Catalunya, però malauradament eren abatuts pels caçadors.

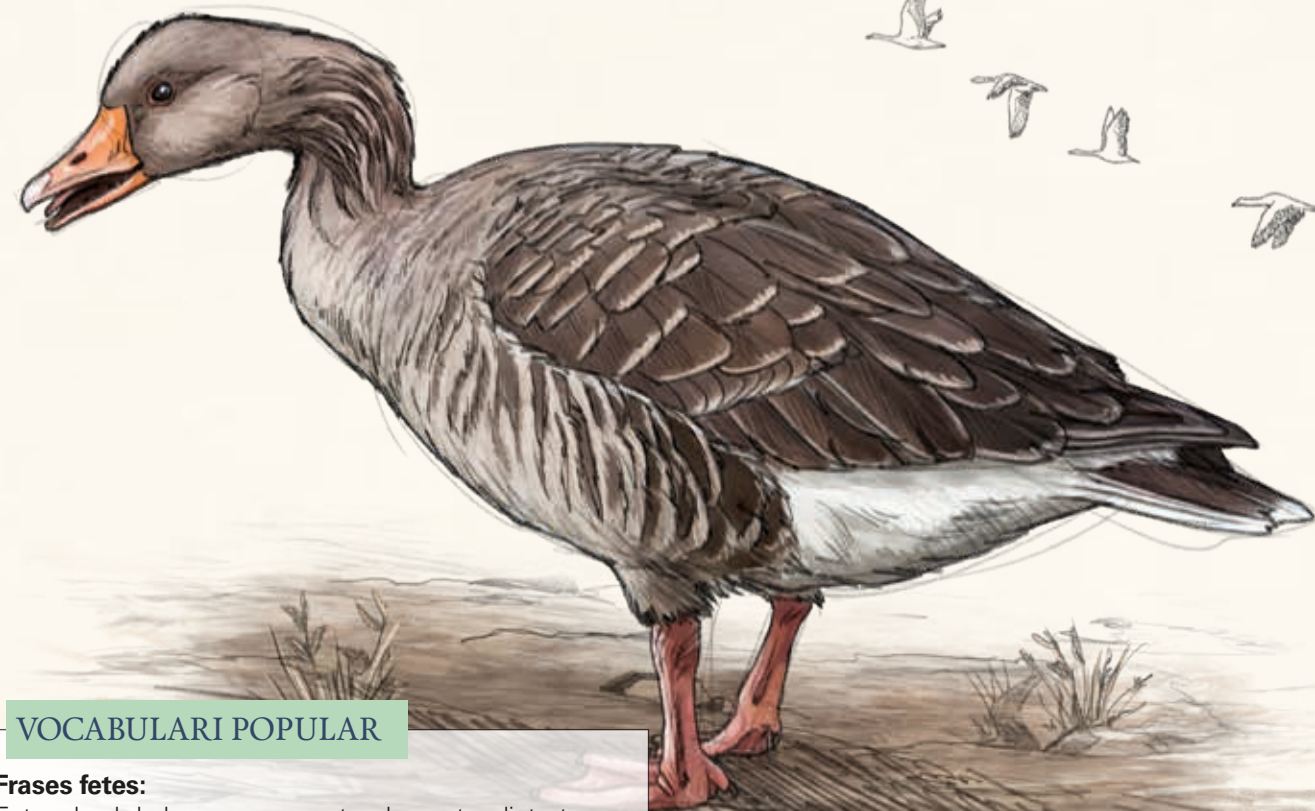
El meu primer cigne comú salvatge el vaig veure a Holanda en un històric viatge amb Martí Boada i Francesc Giró el setembre del 1976. Posteriorment vaig trobar documents que explicaven que l'antic estany de Castelló de vegades quedava blanc de tants cignes que hi havia. Eren salvatges? O introduïts pels comtes d'Empúries?

En tot cas, quan l'alcalde de Castelló d'Empúries, Esteve Ripoll, va saber que la primavera del 1987 vindria l'alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall, a tancar unes jornades dels Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, em va comentar que podrien demanar-li que portés una parella de cignes per alliberar als Aiguamolls. I així va ser, i avui dia encara volen alguns cignes per l'Empordà fruit d'aquell alliberament.

OCA VULGAR

Anser anser

ÀNEC, AUCA VULGAR, GANSO, GANSO SILVESTRE, OC (MASCLE), OCA CASOLANA, OCA DE MAR, OCA DE VENTRE BLANC, OCA SALVATGE, ÒQUERA, PATO, TIRONA

VOCABULARI POPULAR

Frases fetes:

Estar al cel de les oques: no atendre, estar distret.
Sempre han tingut bec les oques: sempre hi ha hagut gent dolenta, sempre han existit els mateixos mals.

Lèxic i argot:

Animal peu d'oca: animal que, en lloc de posar plana la pota, la posa un xic alçada de davant.
El Capità dels Ànecs: renom a Garrigàs; duia ànecs a pasturar.

Refranys:

Al meu compare l'ou d'oca; al meu contrari, el de lloca.

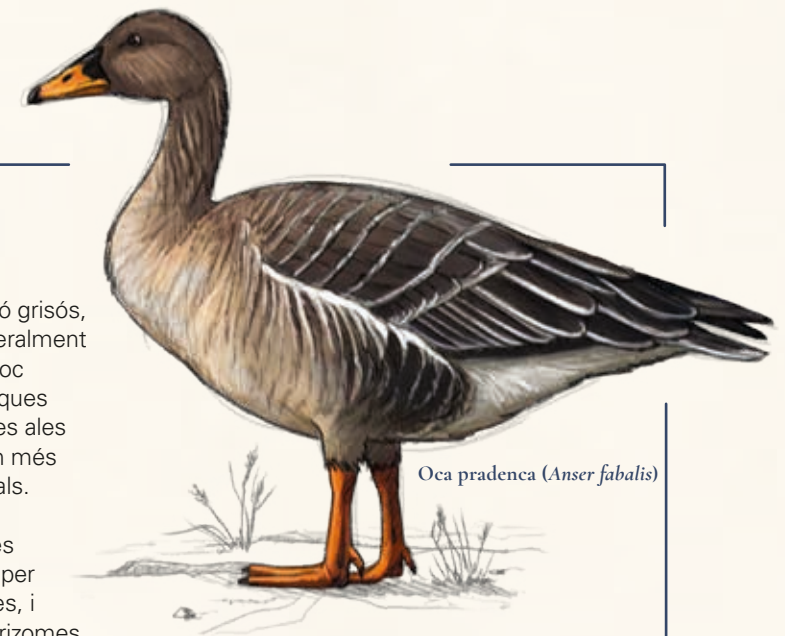
So de
l'oca vulgar

CARACTERÍSTIQUES

Característiques morfològiques i biològiques

És l'oca més grossa d'Europa. El plomatge és de color marró grisós, força llis, sense contrastos marcats, amb el cap i el coll generalment força pàl·lids. Alguns individus tenen una vora blanca fina i poc significant a la base del bec. Molts tenen unes marques fosques al ventre i les potes presenten un color rosa apagat. Tenen les ales amples i el vol és pesat. Les que provenen de l'occident són més fosques, grans i amb el bec més rosat respecte a les orientals. La seva dieta és bàsicament vegetariana, però molt variada, principalment de vegetació típica d'ambients humits i plantes terrestres, tiges, fulles, arrels i tubercles. Té dues tècniques per alimentar-se: una, en menjar amb les dents de serra les vores, i l'altra, en estirar la planta per deixar a la vista els tubercles i rizomes.

Oca pradenca (*Anser fabalis*)

Oca riallera grossa
(*Anser albifrons*)

Oca de bec curt
(*Anser brachyrhynchus*)

Reproducció

Espècie hivernal, és llavors quan arriben individus del nord d'Europa. Durant la migració fan un viatge llarg; es poden observar en grups i en formacions en «V». Cria principalment en aiguamolls, des de llacs poc profunds amb canyissars i marges d'aigua dolça fins a illetes i indrets rocosos. A l'època de reproducció forma colònies amb una certa distància respecte dels rius. Aquests se situen al sòl, sobre una zona elevada en terrenys entollats i rodejats de vegetació. La construcció del niu la fa la femella amb materials de plantes: tiges, canyes, etc. La posta és de quatre a sis ous, que són allargats i de color crema i grogosos. La incubació té una durada de 27-28 dies i la fa la femella; el mascle solament du a terme funcions de protecció. L'eclosió dels ous es fa d'una manera sincronitzada. Els polls caminen i neden de seguida, i poden alimentar-se tots sols al cap de poques hores de néixer. Comencen a volar al cap de cinquanta a seixanta dies, tot i que continuen sense separar-se dels progenitors.

Hàbitat

Durant l'hivern, l'oca comuna prefereix instal·lar-se en indrets oberts, en aiguamolls, maresmes, llacs, i en indrets entollats d'aigua però de poca profunditat, amb vegetació baixa. També en rius que estan envoltats de cultius de cereals, arrossars, entre d'altres. Durant l'hivern és molt gregària i s'agrupen en aquests espais d'acollida grans grups, tot i que en aquestes agrupacions es manté una separació en petits grups familiars, ja que les parelles resten unides fora de l'època de cria.

